गिरौ गिरौ देवसहे तथा। पारिपात्रे च विन्ध्ये च देवसुन्दे ह्रदे तथा। उत्तरेण वितस्तायाः प्रवृद्धाये महीधराः। यश्च तेषामधोमध्ये सिन्धुर्नाम महानदः। हठवत् प्लवते तत्र चन्द्रमाः सोमसत्तमः" सुश्रुतः।

देवसात् अव्य० देवाधीनं करोति कात्स्न्र्येन सम्पद्यते क्रादियोगे, देये वा देव+साति। १कात्स्न्र्येन देवाधीने सम्पन्ने २देवाय देये च। "हता वा देवसात् भूत्वा लोकान् प्राप्स्यथ पुष्कलान्" भा०द्रो०१९० अ०

देवसायुज्य न० युज-सम्प० भावे क्विप् युक् योगः तया सह वर्त्तते सहशब्दस्य सादेशे सयुक् तस्य भावः ष्यञ् ६त०। देवत्वे अमरः।

देव(वेद)सावर्णि पु० मनुभेदे स च त्रयोदशो मनुः। यथा "मनुस्त्रयोदशो भव्यो वेद (देव) सावर्णिरात्मवान्। चित्रसेनविचित्राद्या वेद (देव) सावर्णिदेहजाः। सुकर्मसूत्रामसंज्ञा देवा इन्द्रो दिवस्पतिः। निर्मोहतत्त्वदर्शाद्या भविष्यन्त्यृषयस्तदा। देवहोत्रस्य तनय उपहर्ता दिवस्पतेः। योगेश्वरो हरेरंशो बृहत्यां संभविष्यति" भाग० ८।१३।१४

देवसुन्द पु० सोमाकारह्रदभेदे सुश्रुतः देवसहशब्दे दृश्यम्।

देवसुषि पु० देवैः प्राणादित्यादिभिः रक्ष्यमाणः सुषिः द्वारम्। प्राणादित्यादिभिः रक्ष्यमाणे हृदयस्य द्वारभेदे। स च पञ्चसंख्याकः छा० उ० न्यरूपि यथा "तस्य ह वा हृदयस्य पञ्च देवसुषयः स योऽस्य प्राङ्सुषिः स प्राणस्तच्चक्षुः स आदित्यस्तदेतत्तेजोऽन्नाद्यमित्युपासीत तेजस्व्यन्नादो भवति य एवं वेद" "अथ योऽस्य दक्षिणः सुषिः स व्यानस्तच्छ्रोत्रं स चन्द्रमास्तदेतच्छ्रीश्च यशश्चेत्युपासीत श्रीमान् यशस्वी भवति य एवं वेद" "अथ योऽस्य प्रत्यङ्सुषिः सोऽपानः सा वाक् सोऽग्निस्तदेतद्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यमित्युपासीत ब्रह्मवर्चस्व्यन्नादो भवति य एवं वेद" "अथ योऽस्योदङ्सुषिः स समानस्तन्मनः स पर्जन्यः तदेतत्कीर्त्तिश्च व्युष्टिश्चेत्युपासीत कीर्त्तिमान् व्युष्टिमान् भवति य एवं वेद" "अथ योऽस्योर्द्ध्वः सुषिः स उदानः स वायुः स आकाशस्तदेतदोजश्च महश्चेत्युपासीत ओजस्वी महस्वान् भवति य एवं वेद" "ते वा एते पञ्च ब्रह्मपुरुषाः स्वर्गस्य लोकस्य द्वारपाः स य एतानेव पञ्च ब्रह्मपुरुषान् स्वर्गस्य लोकस्य द्वारपान् वेदास्य कुले वीरो जायते प्रतिपद्यते स्वर्गलोकं य एतानेवं पञ्च ब्रह्मपुरुषान् स्वर्गस्य लोकस्य द्वारपान् वेद" "तस्य ह वा इत्यादिना गायत्र्याख्यस्य ब्रह्मण उपासनाङ्गत्वेन द्वारपालादिगुणविधानार्थमारभ्यते। तस्येति प्रकृतस्य हृदयस्येत्यर्थः। एतस्यानन्तरनिर्दिष्टस्य। पञ्च पञ्चसंख्याका देवानां सुषयो देवसुषयः स्वर्गलोकप्राप्तिद्वारच्छिद्राणि देवैः प्राणादित्यादिभीरक्ष्यमाणानीत्यतो देवसुषयस्तस्य स्वर्गलोकभवनस्य हृदयस्यास्य यः प्राङ्सुषिः पूर्वाभिमुखस्य प्राग्गतं यच्छिद्रं द्वारं स प्राणः हृत्स्थस्तेन द्वारेण यः सञ्चरति वायुविशेषः स प्रागनितीति प्राणः। तेनैव सम्बद्धमव्यतिरिक्तं तच्चक्षुस्तथैवादित्यः "आदित्यो ह वै बाह्यप्राण इति श्रुतेः" "चक्षूरूपप्रतिष्ठाक्रमेण हृदि स्थितः। "स आदित्यः कस्मिन् प्रतिष्ठित इति चक्षुषीत्यादि" वाजसनेयके। प्राणवायुदेवतैव ह्येका चक्षुरादित्यश्च सहाश्रयेण। वक्ष्यति च "प्राणाय स्वाहेति हुतं हविः सर्वमेतत्तर्पयतीति"। तदेतत्प्राणाख्यं स्वर्गलोकद्वारत्वाद्ब्रह्म" "स्वर्गलोकं प्रतिपित्सुस्तेजस्व्येतच्चक्षुरादित्यस्वरूपेणान्नादत्वाच्च सवितुस्तेजोऽन्नाद्यमित्याभ्यां गुणाभ्यामुपासीत। ततस्तेजस्व्यन्नादश्चामयावित्वरहितो भवति य एवं वेद तस्यैतद्गुणफलम्। उपासनेन वशीकृतो द्वारपः स्वर्गलोकप्राप्तिहेतुर्भवतीति मुख्यञ्च फलम्" "अथ योऽस्य दक्षिणः सुषिः तत्स्थो वायुविशेषः स वीर्य्यवत्कर्म कुर्वन्विगृह्य वा प्राणापानौ नाना वाऽनितीति व्यानस्तत्सम्बद्धमेव च तच्छ्रोत्रमिन्द्रियं तथा स चन्द्रमाः "श्रोत्रेण सृष्टा दिशश्चन्द्रमाश्चेति" श्रुतेः। सहाश्रयं पूर्ववत्तदेतच्छ्रीश्च विभूतिः श्रोत्रचन्द्रमसोर्ज्ञानान्न हेतुत्वमतस्ताभ्यां श्रोत्रज्ञानान्नवतश्च यशः ख्यातिर्भवतीति यशोहेतुत्वाद्यशस्त्वमतस्ताभ्यां गुणाभ्यामुपासीतेत्यादि समानम्" "अथ योऽस्य प्रत्यङ्सुषिः पश्चिमस्तत्स्थो वायुविशेषः स मूत्रपुरीषाद्यपनयन्नधोऽनितीत्यपानः सा तथा सा वाक्" "तत्सम्बन्धात्तथाग्निस्तदेतद्ब्रह्मवर्चसं वृत्तस्वाध्यायनिमित्तं तेजो ब्रह्मवर्चसम् अग्निसम्बन्धाद्वृत्तस्वाध्यायस्य। अन्नग्रसनहेतुत्वादपानस्यान्नाद्यत्वम्। समानमन्यत्। अथो योऽस्योदङ्सुषिरुदङ्गतः सुषिस्तत्स्थो वायुविशेषः सोऽशितपीते समं नयतीति समानः। तत्सम्बद्धं मनोऽन्तःकरणं स पर्जन्यो वृष्ट्यात्मको देवः, पर्जन्यनिमित्ताश्चापः" इति। "मनसा